

Цудадзейная вада з Моршына

Скажам шчыра: мы мала ведаем пра Заходнюю Украіну, альбо Галічыну, як называюць свой край самі мясцовыя жыхары. У асноўным распаўсюджаны даволі прымітыўныя стэрэатыпы. Яны выкліканы як старымі савецкімі штампамі, так і новымі, створанымі бурным палітычным жыццём у суседняй краіне. І, на жаль, мала хто задумваецца пра гэты рэгіён як пра месца для адпачынку і лячэння. А дарэмна. Не буду сцвярджаць, што Львоўшчыну можна назваць «кузняй» ці «жытніцай», але паўнаватаснай і даступнай кожнаму здраўніцай яна з'яўляецца дакладна.

З ГІСТОРЫІ ГОРАДА МОРШЫНА

Рэкі, лясы, багатыя дзічынай, ягадамі, грыбамі, утульныя паляны і абароненыя ад ветраў схілы – усё неабходнае для добрага адпачынку ёсць у Прыкарпаці. Адно з найвялікшых багаццяў гэтых мясцін – гаючая мінеральная вада. «Здаровыя печань і кішэчнік – толькі пасля лячэння ў Моршыне», – кажуць галічане і маюць рацыю. Невялікі (усяго 6 тысяч пастаянных жыхароў) гарадок Моршын прываблівае шматлікіх гасцей як бальнеалагічны курорт.

Але асвойваліся дары прыроды паступова. Паводле звестак, якія дайшлі да нашага часу, вядома, што яшчэ ў XV ст. жыхары Моршына звярнулі ўвагу на незвычайныя якасці прыродных мясцовых крыніц. Першыя пісьмовыя згадкі пра гэты населены пункт можна знайсці ў судовым запісе ад 2 студзеня 1482 года, дзе сказана, што Моршынам і навакольнымі вёскамі валодаў шляхціц Юхно (Юрый) Нагваздан. У той час прыкарпацкія землі ўваходзілі ў склад Польскага каралеўства.

У глыбіні стагоддзяў бярэ пачатак промысел прыкарпацкіх сялян, якія здабывалі з самавыліўных крыніц мінеральнай вады кухонную соль для асабістага спажывання і продажу. Пры гэтым карысталіся вельмі простым спосабам. З калодзежаў, якія ўмацоўваліся драўлянымі зрубамі, даставалі рапу, што сцякала па жалабах у металічныя катлы. У гэтых катлах і выпарвалі соль. На

такой саляварні працавала восем чалавек: двое чэрпалі з калодзежаў рапу, двое варылі соль, двое рыхтавалі дровы і двое выконвалі абавязкі пісараў.

Гэтыя саляварныя прадпрыемствы называліся жупамі, або банямі, таму лес у паўднёва-ўсходніх наваколлях Моршына, дзе размяшчаліся саляварні, атрымаў назву «баннага», а вёска паміж Лысовічамі і Моршынам – асноўны цэнтр здабычы рапы – Баня Лысовіцкая.

У 1538 годзе ўласнікі Моршына шляхціцы Бранецкія зацікавіліся сялянскім промыслам і дамагліся ад каралеўскай канцылярыі дазволу на адкрыццё саляных шахтаў. Было выкапана пяць шахтных калодзежаў для здабычы рапы. Але планы Бранецкіх разбагацець не спраўдзіліся, бо соль аказалася горкай, непрыдатнай для ежы. Крыніцы і шахты былі закінуты. Тады яшчэ не ведалі, што горкі прысмак дае мірабіліт (сернанатрыевая соль). Толькі праз 120 гадоў яе здабыў хімічным шляхам нямецкі ўрач Ёган Рудальф Глаўбер. Яшчэ пазней складнікі знакамітай глаўберавай солі былі пацверджаны ў мінеральнай вадзе моршынскіх крыніц.

Пасля падзелаў Рэчы Паспалітай Галічына адышла да аўстрыйскай кароны. У 1875 годзе тут была пракладзена чыгунка, і заможныя гараджане пачалі выбірацца на прыроду, каб падзівіцца прыгожымі краявідамі Прыкарпацця. Акрамя таго, якраз у той час з'явілася мода ездзіць «на воды». У Еўропе хутка раслі гарады, дзе гігіенічныя ўмовы і паветра былі не самыя лепшыя, таму вельмі распаўсюджаным быў туберкулёз (сухоты). І дактары самым выдатным сродкам лячэння гэтай хваробы бачылі ўжыванне мінеральнай вады і горнае паветра. Таму чарговы ўласнік Моршына купец Баніфацый Штылер вырашыў усё ж зарабіць на мясцовых солях. У газетах, што выдаваліся ў буйных гарадах Галічыны, была змешчана аб'ява аб адкрыцці ў Моршыне кліматычнага курорта для лячэння хворых на туберкулёз лёгкіх. Лекары, спецыяльна запрошаныя Штыле-

рам, пацвердзілі лячэбную якасць вады. Адкрыццё курорта павінна было адбыцца ў другой палове чэрвеня 1877 года, аднак гэта здарылася толькі ў маі 1878 года, пасля таго як на Бальнеалагічнай камісіі ў Кракаве быў прыняты адпаведны даклад аб магчымасці арганізацыі курорта. Такім чынам, з адкрыццём «Установы для лячэння грудных хвароб» 1878 стаў годам першага лячэбнага сезона ў Моршыне.

Пасля Першай сусветнай вайны водалячэбніца Моршына перайшла ва ўласнасць кампаніі «Курорты польскія». Горкая соль, брыкеты баравіны (грунту, насычанага рапой) і нават вада вывозіліся ў ЗША, Англію, Румынію і іншыя краіны. Для багатых людзей стала прэстыжным пабудаваць дачу ці вілу ў Моршыне і яго наваколлі. Тады тут з'явілася шмат катэджаў. У 30-я гады былі пабудаваны вода- і гразелячэбніцы, інгаляторый, «Курортны дом» (цяпер санаторый «Мармуровы палац»). Карэнныя жыхары Моршына не карысталіся дабротамі курорта, яны не мелі права нават браць рапу для лячэння.

Зусім новая старонка ў жыцці курорта пачалася пасля Вялікай Айчыннай вайны, у часы якой Моршын моцна пацярпеў. У 1960 годзе санаторыі і дамы адпачынку ў горадзе перайшлі ў падпарадкаванне да прафсаюзаў. Узводзіліся новыя карпусы, быў пабудаваны сучасны бювет, дзе курортнікі атрымліваюць ваду. Можна сказаць, што менавіта ў савецкі час і дзякуючы прафсаюзам Моршын набыў той выгляд, які ён мае зараз.

Моршынскі курорт вылучаецца добрай арганізацыяй вольнага часу. Галоўная архітэктурная славатасць Моршына – цэнтральная плошча. У яе ансамбль уваходзіць Палац культуры, пабудаваны ў 1972 годзе. Тут да паслуг адпачываючых кінаканцэртная зала на 600 месцаў, вялікая танцавальная зала, музычны салон і салон мастацтваў, бібліятэка. Упрыгожвае цэнтральную плошчу курорта пабудаваны ў 1997 годзе манументальны помнік генію і выдатнаму сыну ўкраінскага народа Тарасу Шаўчэнку.

У летні час для наведвальнікаў курорта працуе Зялёны тэатр на 1200 месцаў, танцавальныя пляцоўкі, спартыўныя гарадкі. Зімой тут выдатныя мясціны для лыжных прагулак і катання на каньках.

Аднак атмасферу Моршына вызначаюць не звычайныя для курортных месцаў

забаўляльныя відовішчы. Галоўнае тут – цішыня і спакой. Калі чалавек стаміўся ад гарадской мітусні, шуму, то яму трэба ехаць сюды, у Прыкарпацце. Побач з Моршынама няма ніякіх прамысловых прадпрыемстваў. Нават рух машын тут абмежаваны. Складваецца ўражанне, што сам лад жыцця моршынцаў вызначае павольнасць, якую задае санаторна-курортны распарадак.

Музей у Бані-Лысавіцкай

ГЛЮЧЫЯ КРЫНІЦЫ

Жыццёвую неабходнасць вады чалавек адчувае ўвесь час, але прадмет асаблівай увагі – воды мінеральных крыніц, што з'яўляюцца вядучым лячэбным фактарам бальнеатэрапеўтычных курортаў, да ліку якіх і належыць Моршын.

У геалагічных адносінах раён фарміравання лячэбных расолаў і размяшчэння крыніц мінеральных вод знаходзіцца ў зоне перадгорнага прагібу Усходніх (Украінскіх) Карпат. Прыродныя расолы звязаны з саяноснымі пластамі, што знаходзяцца ў наваколлі здраўніцы на розных глыбінях.

Зараз у Моршыне выкарыстоўваецца некалькі крыніц вады. Як гэта прынята і ў іншых бальнеалагічных курортах, усе яны пазначаны нумарамі. Мінеральная вада крыніцы № 1 змяшчае, хоць і ў малых дозах, мікраэлементы марганец, жалеза, бром, ёд, якія адыгрываюць важную ролю ў бальнеатэрапіі. Мінеральная вада гэтай крыніцы выкарыстоўваецца з лячэбнымі мэтамі для ўнутранага і вонкавага ўжывання. Калі мінеральная вада крыніцы № 1 назначаецца, як правіла, пры захворваннях, што суправаджаюцца паніжанай колькасцю і

поўнай адсутнасцю свабоднай саяінай кіслаты ў страўнікавым соку, то мінеральная вада свідравіны № 6 – пры захворваннях органаў стрававання, што працякаюць з нармальнай і павышанай кіслотнасцю. Улічваючы фізіка-хімічныя якасці вады з крыніцы № 4, яе можна ўжываць пры лячэнні мачакіслых дыятэзаў, мочакаменнай хваробы.

Мінеральныя воды ўжываюцца для разнастайных прамыванняў і арашэнняў. Асабліва эфектыўныя гэтыя працэдурны пры лячэнні хвароб кішэчніка. Паколькі такія працэдурны могуць часам выклікаць нечаканыя наступствы, то выкарыстоўваць іх трэба вельмі асцярожна. Урач павінен дакладна вызначыць не толькі паказанні да курса лячэння, але і супрацьпаказанні. Назначэнне і правядзенне курса кішэчных працэдур магчыма толькі пасля папярэдняга даследавання, а прамыванні і арашэнні кішэчніка мінеральнай вадой – пасля дэталёвага даследавання стану сардэчна-сасудзістай сістэмы.

Шырока выкарыстоўваюцца мінеральныя воды таксама для інгаляцый, асабліва пры хранічных інфекцыйна-алергічных захворваннях верхніх дыхальных шляхоў, а таксама для спецыяльных арашэнняў пры гінекалагічных захворваннях.

Эфектыўны метада бальнеатэрапіі – вонкавае выкарыстанне мінеральных вод у выглядзе ваннаў. Для іх бярэцца высокамінералізаваная рапа верхняга слоя крыніцы № 1 і свідравіны № 20.

Як паказалі даследаванні папярэдніх гадоў, пад уплывам хларыдна-натрыевых ваннаў настаюць відавочныя змены ў розных функцыянальных сістэмах арганізма.

Традыцыйна ўсе наведвальнікі Моршына пасля сканчэння тэрміну лячэння набываюць моршынскую натуральную ваду крыніцы № 1, свідравіны № 6 для піцця ў хатніх умовах. Але пры гэтым трэба памятаць ізўныя рэкамендацыі. Па-першае, унутраны прыём моршынскай мінеральнай вады, як і іншых бутэлькавых мінеральных вод, рэкамендуецца не часцей як два разы на год, гэта значыць праз шэсць месяцаў пасля вяртання з курорта. Па-другое, працяг курса ўнутранага прыёму мінеральнай вады не павінен быць даўжэйшым за 30 дзён (пры немагчымасці трохразовага прыёму дапускаецца двухразовы: раніцай і вечарам за вызначаны ўрачом курорта час да прыёму ежы).

Акрамя лячэбных вод на курорце Моршына ёсць крыніца прыроднай сталовай вады – крыніца № 4 (у народзе яе называюць «Пад Маці Божай», ці «Моршынская»). Асабліва гэта вада – прыродны састаў і чысціня. Яна падыходзіць для штодзённага ўжывання ўсімі без выключэння.

Крыніца «Пад Маці Божай» (альбо «Моршынская») была адшукана яшчэ ў 1879 годзе Баніфацыем Штылерам. Як сведчыць паданне, у даўніну каля гэтай крыніцы дзецям з'явіўся абраз Божай Маці.

Праходзячы праз тоўшчу парод, вада «Моршынская» абагачаецца не толькі карыснымі мінераламі, арганічнымі рэчывамі,

Санаторый
«Лаванда»

але яшчэ і прыродным кіслародам. Яго можна нават убачыць на сценках шклянкі, калі наліць туды негазіраванай вады з бутэлькі.

У 2003 годзе навукоўцы правялі чарговае даследаванне эксплуатацыйных запасаў радовішча. Высветлілася: яны практычна не адрозніваюцца ад тых, што былі даследаваны яшчэ паўстагоддзя таму, – яшчэ адно сведчанне пастаяннага абнаўлення запасаў вады аднаго з найбуйнейшых радовішчаў мінеральнай вады ў Еўропе.

Апрабацыя, якую ў 2004 годзе праводзіў Інстытут педыятрыі, акушэрства і гінекалогіі Акадэміі навук Украіны, пацвердзіла, што, дзякуючы збалансаванаму саставу солей і мінералаў, а таксама нізкай мінералізацыі, «Моршынская» негазіраваная вада рэкамендуецца дзецям з першых дзён нараджэння без апрацоўкі і кіпячэння.

Галоўны ўрач «Моршынккурорта» Ігар Токар расказвае: «У Моршыне лечаць вялікую колькасць хвароб. Гэта і хранічныя гепатыт,

каліт, запоры, дысбактэрыёз кішэчніка, халецыстыт, жоўцекамянёвая хвароба, панкреатыт, гастрыты з паніжанай, павышанай і нармальнай кіслотнасцю. Вельмі добрых вынікаў мы дасягнулі пры лячэнні язавай хваробы страўніка і дванаццаціперсай кішкі, цукровага дыябету і атлуцення. Можна сказаць, што гэта наша спецыялізацыя. Урачы, спецыялісты, масажысты «Моршынкурорта» дапамогуць і тым, хто пакутуе ад астэахандрозу, гінекалагічных захворванняў, неўрозаў, мае праблемы мочапалавой сістэмы, апорна-рухальнага апарату».

КУРОРТНЫ СЭРВІС

Адпачынак на курорце Моршын – гэта таксама добрая падстава для знаёмства з цікавымі мясцінамі Прыкарпацця і Галічыны. Літаральна менш як гадзіну займае шлях ад Моршына да сталіцы краю Львова. Пра гэты горад можна распавядаць шмат. Старадаўнія вуліцы, саборы, Лычакаўскія могілкі – адны з самых старажытных ва Усходняй Еўропе і адзін з найславутых некропаляў Украіны, італьянскі дворык, а таксама армянскі квартал, дзе здымалі «Д’Артаньяна і трох мушкецёраў», аптэка-музей XVI ст., парахавая вежа. Горад, дзе была вынайздзена газніца, а таксама жыў скандальна вядомы пісьменнік Л. фон Захер-Мазох. Акрамя таго, Львоў, разам з Венай, горад, адкуль Еўропа пачала знаёмства з шакаладам і кавай. Ну і, вядома, знакаміты Львоўскі оперны тэатр, прыгажосць будынка якога адпавядае прыгажосці галасоў трупы.

Адносна недалёка ад Моршына знаходзіцца Пачаеўская лаўра, найвялікшая святыня праваслаўя на Украіне. Тут манахі захоўваюць цудатворныя іконы, нягленныя мошчы святога Іова, след ступні Божай Маці. Лаўра славіцца трыма саборамі і пяццю цэрквамі.

Прыехаць у Моршын і не пабываць у Карпатах – значыць сапсаваць сабе адпачынак і застацца незразуметым для знаёмых. Самы вялікі горны масіў побач з Моршынам – скалы Доўбуша. Гэта старажытныя горы, парослыя лесам. Назва скалаў звязана

з украінскай гісторыяй. Спакон веку мясцовае насельніцтва цярпела сацыяльны і нацыянальны прыгнёт польскіх феодалаў. Але замежным прыгняталікам не ўдавалася ўтаймаваць вольны дух карпацкіх украінцаў. Ніколі не згасала полымя народнага гневу. Заўжды памяталі моршынцы сваіх абаронцаў – адважных апрышкаў на чале з народным героем Алексам Доўбушам. Больш як восем гадоў (у 30–40-я гады XVIII ст.) на тэрыторыі Заходняй Украіны, у Закарпацці і на Букавіне, дзейнічалі апрышкі. Адпаведна з паданнем, менавіта ў скалах побач з Моршынам знаходзіўся лагэр паўстанцаў.

Бювет
«Моршынкурорта»

Безумоўна, нефармальным гімнам краю з’яўляецца знакамітая «Гуцулка Ксеня», украінскае танга, як часам называюць гэтую песню. Гуцулы – адна з этнаграфічных груп украінцаў, што жывуць у Карпатах. Гуцульскія пастухі раней, калі пасвілі свае статкі ў гарах, спыняліся ў своеасаблівых прытулках – калыбах. Гэтыя карпацкія «шале» ўяўляюць сабой напаячоры. Зараз пад калыбы зроблены рэстаранчыкі на схілах Карпат. Калі вы не баіцеся парушыць дыетычны санаторны рэжым, то трэба ўзгадаць, што Галічына – сапраўдны рай для гурманаў. З мясцовых страў можна параіць найперш «банаш» – гуцульскую мамалыгу, якую запраўляюць і скаркамі, і грыбамі.

Існуюць розныя варыянты, дзе спыніцца ў Моршыне. Адных вабяць утульныя прыватныя апартаменты, іншыя імкнучца

спыніцца ў камфартабельным атэлі. Аднак у любым выпадку, калі людзі прыехалі па здароўе, то іх шлях праляжа да «Моршынкурорта», прафсаюзнай здраўніцы, якой належыць і бальнеалячэбніца, і дыягнастычны цэнтр. Таму лепей спыніцца у адным з санаторыяў, што належаць менавіта «Моршынкурорту», а іх некалькі: «Днестр», «Лаванда», «Пярліна Прыкарпацця», «Чарамош», «Світанак». Тым больш што ў іх праведзены сучасны рамонт, ёсць уласная санаторная база. Нумары ў санаторыях маюць розныя катэгорыі і адпаведны кошт: аднапакаёвыя (на 1 і 2 месцы) эканомкласа, а таксама катэгорыі «стандарт» і «палешаны люкс», акрамя таго, «люкс» і «палешаны люкс». Звычайна адміністрацыя ідзе насустрач адпачываючым і дазваляе размясціцца з дзіцём, старэйшым за пяць гадоў, у двухмесным нумары. Плюсам размяшчэння менавіта ў санаторыях «Моршынкурорта» з'яўляецца і тое, што тут, заплаціўшы ўсяго адзін раз, вы атрымліваеце і дыетычнае харчаванне, і лячэнне, і доступ да ўсіх дадатковых паслуг.

«Адзін з нашых санаторыяў называецца «Пярліна Прыкарпацця», – гаворыць намеснік галоўнага ўрача «Моршынкурорта» Мікола Фурманюк. – Але ўвесь Моршын – гэта сапраўдная пярдліна нашага краю. А наша прадпрыемства – яго сэрца. Зараз мы маем найлепшае і самае сучаснае лабараторнае і дыягнастычнае абсталяванне, выкарыстоўваем самыя перадавыя тэхналогіі. Лячэнне заснавана на навуковым падыходзе. Ніхто не атрымае курс працэдур без папярэдняй і вельмі грунтоўнай кансультацыі з нашымі ўрачамі. Лячэнне ў нас таксама комплекснае. Тут і мінеральныя ванны, і душы, кішэчныя прамыванні, масаж, інгаляцыі, поўны комплекс фізіятэрапеўтычных працэдур і шмат чаго іншага. Усе працэдурны і абследаванні ўваходзяць у кошт пунцёўкі. Але мы маем і дадатковыя паслугі: мануальная тэрапія, зубапрацэзаваанне, касметалогія, падводны душ-масаж, рэфлексатэрапія. Звычайна курс лячэння складае 21 дзень. Але мы рэалізуем пунцёўкі на любы тэрмін. Патэлефанавачь у «Моршынкурорт» можна па нумары

Мікола Фурманюк, намеснік галоўнага ўрача «Моршынкурорта»

8 10 380 32 60 60 500, e-mail: morshynkurort@ukr.net».

Па аб'ёмах і якасці паслуг Моршын не саступае знакамітым бальнеалагічным курортам Еўропы – Карлавым Варам і Вісбадэну. Але, што тычыцца развіцця інфраструктуры, то тут, зразумела, трэба шмат чаго зрабіць. Прызнае гэта і мясцовая ўлада. Першы намеснік кіраўніка гарадской адміністрацыі Юрый Янкіў адзначае: «Так, мы на шляху да паляпшэння. Ведаем, што трэба шмат чаго зрабіць. Гэта і дарогі, і месцы для паркоўкаў. Аднак і ў нас ужо ёсць дасягненні. Пабудаваны новы вакзал, добраўпарадкавана тэрыторыя каля бювету, створаны магчымасці для развіцця малага бізнесу, а без гэтага ні адзін курорт не можа добра функцыянаваць».

У пачатку артыкула мы гаварылі пра пэўныя стэрэатыпы, што існуюць у дачыненні да Заходняй Украіны. Часам даводзіцца чуць, што гэта «нацыяналістычны», «бандэраўскі» край, дзе і слова нельга сказаць па-руску. Не, цяпер гэта не так. Ніхто вас не абразіць, не запярэчыць, калі вы будзеце размаўляць на рускай мове. Увогуле, падаецца, што абвостранага нацыянальнага пытання тут не існуе. Ды і як можа быць інакш, калі самая вялікая плынь замежных турыстаў тут менавіта з Расіі. А вось беларусы на другім месцы. І трэба адзначыць, што мясцовыя жыхары вельмі прыязна ставяцца да беларусаў. Увесь час просяць паразмаўляць па-беларуску (наша мова ім сапраўды падабаецца), а ўжо калі вы заспяваеце беларускія песні, то лічыце, што не толькі дзверы, але і душы адчынены для вас.

Адным словам, калі вы настроены на добры і адносна танны адпачынак, а галоўнае, з вялікай карысцю для здароўя, то Моршын для вас – адно з найлепшых месцаў. Тым больш што і дабрацца з Беларусі вельмі проста. З Мінска да Львова ходзіць прамы цягнік, а адтуль непасрэдна да Моршына маршруткі ці аўтобус івана-франкоўскага напрамку. Праўда, як нас запэўнілі мясцовыя ўлады, калі паток турыстаў з Беларусі значна павялічыцца, то адновяць прамы цягнік з Мінска на Івана-Франкоўск, а ён праходзіць непасрэдна праз Моршын.

Дзмітрый ГОРАЎ ─